

เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY BASED AGRICULTURE IN SARABURI PROVINCE

วิธวินท์ ภาคแก้ว, พระมหามชวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Vitawin Pagkaew, & Phramaha Maghavin Purisuttamo, Asst.Prof.Dr.

Corresponding Author E-mail: Vitawinpagkaew5@gmail.com

(Received : July 22, 2024; Edit : July 28, 2024; accepted : July 30, 2024)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญา 3) เพื่อบูรณาการเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เรื่องเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี พบว่าสภาพปัญหาทางด้าน 1.ปัญหาทางด้านแหล่งน้ำ 2. ปัญหาทางด้านที่ดินทำกิน 3.ปัญหาทางด้านการผลิต 4.ปัญหาทางด้านแหล่งเงินทุน และ5. ปัญหาทางด้านกลไกทางการตลาด 2) หลักพุทธปรัชญาที่ใช้ในการแก้ปัญหาเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี นำมาใช้ในการแก้ปัญหาประกอบไปด้วย 1) หลักสัมมาทิฐิ 2) หลักสัมมาอาชีวะ 3) หลักทักขณธรรมมีกัตถประโยชน์ 4) หลักสันโดษ และ 5) หลักวิมุตตม 3) การทำเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ควรเป็นเกษตรที่ดำเนินชีวิตไปตามครรลองครองธรรมแห่งพระพุทธศาสนา มีการผสมผสาน ระหว่างคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง และประเทศชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการรักษา อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่แนบแน่นไปกับวิถีเกษตรกรรม เพื่อความยั่งยืนสืบไป 4) องค์ความรู้ใหม่ เรื่อง “เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี” ในครั้งนี้ได้แก่ “ DMS Model” D= Dhamma คือ ธรรมะที่นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาในการทำเกษตร เรื่อง เกษตรวิถีตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้นำหลักธรรม เพื่อใช้แก้ปัญหาดังกล่าวประกอบไปด้วย 1) หลักสัมมาทิฐิ 2) หลักสัมมาอาชีวะ 3) หลักทักขณธรรมมีกัตถประโยชน์ 4) หลักสันโดษ 5) หลักวิมุตตม M= Merge หมายถึง แนวทางการปฏิบัติในการเอาหลักธรรมมาผสมผสาน กลมกลืน เพื่อแก้ปัญหาทางด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเกษตรกร S= Success หมายถึง การประสบผลสำเร็จ หรือบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามที่เกษตรกรได้คาดหวัง หรือตั้งเป้าเอาไว้ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

คำสำคัญ : เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท, จังหวัดสระบุรี

Abstract

The objectives of this research 1) to study the situational problems faced by farmers in Saraburi Province. 2) to explore the relevant religious principles and philosophy. 3) to integrate Buddhist philosophical approaches into agricultural practices in Saraburi Province. 4) to present a new model of integrating religious and philosophical principles for agriculture in Saraburi Province.

The study results indicated the following: 1. Problems of Farmers in Saraburi Province, the problems consist of 1) water management, 2) land issues, 3) production processes, 4) funding sources, 5) marketing challenges. 2. philosophical framework: Philosophy involves studying the world and life to find solutions to eternal truths through logical methods, evolving with time and context for human benefit. The educational aspects include: 1) Right view, 2) Right livelihood, 3) Virtues conducive to benefit, 4) Solitude, 5) Gateway to progress 3. Farming According to Theravada Buddhist Philosophy in Saraburi Province: Agriculture should align with Theravada Buddhist principles, incorporating Buddhist teachings to adapt to farmers' lifestyles in the digital era for maximum benefit to individuals and the nation. This approach aims to preserve cultural traditions closely linked to sustainable agricultural methods. 4. New Model - “DMS Model” The new knowledge derived from the study is encapsulated in the “DMS Model” D: Dhamma – Applying Buddhist teachings to solve farming problems, such as 1) Right view, 2) Right livelihood, 3) Virtues conducive to benefit 4) Solitude 5) Gateway to progress. M: Merge – Mixing and matching Dharma principles and guidelines for harmonious practice. S: Success – Achieving the ultimate goals set by the farmers. This study highlights the integration of Theravada Buddhist philosophy into agricultural practices, providing a framework for sustainable and culturally attuned farming in Saraburi Province.

Keywords: Theravada Buddhist Philosophy, Saraburi Province

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาช้านาน เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ มีสภาพภูมิประเทศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และภูมิอากาศเอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องมาโดยตลอด แม้ว่าจะพยายามพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมเพียงใดก็ตาม ยังคงพึ่งพาอาศัยเกษตรกรรมอยู่เช่นเดียวกับประเทศที่ได้พัฒนาไปแล้วทั้งหลาย แต่ก็วิวัฒนาการและพัฒนาการเกษตรของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และตามกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของโลกมาตามลำดับของเกษตรกร ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงความเจริญไปอย่างรวดเร็ว ในทุก ๆ ด้าน โดยเริ่มตั้งแต่ทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา เทคโนโลยี ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างมากกับการดำเนินชีวิตกับทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน ทุกสังคม ทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมภาคเกษตรกร จากชุมชนชนบท เปลี่ยนเป็นชุมชนเมือง มีวิถีชีวิตที่รีบเร่ง การใช้ทรัพยากรที่มากเกินไปจนเกิดจำกัดที่ธรรมชาติจะตอบสนองได้ แรงงานในภาคการเกษตรได้ผันตัวเองเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมแทน การปล่อยปริมาณของเสียก๊าซเรือนกระจก และลงสู่ธรรมชาติ ตามแม่น้ำป่าสัก ลำคลองสาขาต่างๆ เป็นต้น ด้วยวิถีชีวิตสังคมเมือง เป็นวิถีชีวิตที่รีบเร่งและมีการแข่งขันสูง จึงทำให้วิถีชีวิตที่งดงามของเกษตรกร ได้ขาดหายไป จากท้องถื่นส่งผลให้ชนบทเสื่อมโทรม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม รวมถึงคติความเชื่อต่าง ๆ ของท้องถื่น ได้ขาดหายไปโดยปริยาย

เกษตรเชิงพุทธ (Buddhist Agriculture) เป็นการนำ เกษตรโดยนำหลักแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้าไปประยุกต์ทั้ง วิธีการและเป้าหมายมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดจากการเกษตรสมัยใหม่ นับตั้งแต่ยุคปฏิวัติเขียว(The Green Revolution) ซึ่งมุ่งใช้ เทคโนโลยีการผลิต เช่น การผสมพันธุ์พืชสัตว์เพื่อให้ผลผลิตสูง การใช้สารเคมี และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ วัฒนธรรม ตลอดจนสุขภาพ และระบบนิเวศ กล่าวโดยเฉพาะ ปัญหาหลักที่สำคัญของเกษตรกรคือปัญหานี้สิน ทำให้ ประชากรภาคเกษตรละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ จากการสำรวจปี 2556 มีครัวเรือนภาคเกษตรกรรม จำนวน 5.9 ล้านราย มีแนวโน้มเป็นสังคมผู้สูงอายุมากขึ้นแรงงานเกษตรรุ่นใหม่มีจำนวนลดลงและมีแนวโน้มขาดแคลนแรงงานเกษตรอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) การแก้ปัญหาภาคเกษตรจึงถือเป็นเรื่องสำคัญของประเทศ มีการ ประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีต่างๆเข้ามาเพื่อบรรเทาปัญหา ในทาง ศาสนาได้บุคคลสำคัญหลายท่านที่พยายามอธิบายคำสอนทาง พระพุทธศาสนาให้มีมิติทางสังคม เช่น พุทธทาสภิกขุ พระธรรม ปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พระไพศาล วิสาโล นายแพทย์ประเวศ วะสี สุลักษณ์ ศิวรักษ์ พระมหาสมปฤณ วุฑฒิกโร นายแพทย์ ประเวศ วะสีเป็นบุคคลแรกที่ได้ต่อยอดนำแนวคิดของพุทธทาส ภิกขุ มาอธิบายเรื่องการใช้พุทธเกษตรกรรมเพื่อแก้ปัญหา สังคมไทยในหนังสือ “พุทธเกษตรกรรมกับศาสนาสงครามสังคมไทย” (ประเวศ วะสี, 2530) ได้เสนอให้สร้างชุมชนชนบทให้ เข้มแข็งขึ้นโดยใช้จิตใจที่มีธรรมะเป็นหลักในการแก้ปัญหา นอกจากนั้นยังมี อภิชาติ พันธ์เสน กล่าวถึงการนำหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธที่บูรณาการหลักเศรษฐศาสตร์กับหลักพุทธ เศรษฐศาสตร์ เข้าด้วยกันในหลายแบบทั้งในแง่ ทฤษฎีการผลิต จากจุดยืนแบบ พุทธ ทฤษฎีการบริโภคการบริโภคร่วมกับทฤษฎีการผลิตอื่นๆ

เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพุทธ เศรษฐศาสตร์ มีความสำคัญมาก จุดยืนของทฤษฎีพุทธ เศรษฐศาสตร์ คือ มองถึงหลักการตั้งบนพื้นฐานการไม่เบียดเบียน ตัวเอง ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น จำแนกความต้องการของมนุษย์ต้องการพ้นจากความทุกข์ บรรลุถึงความสุข ซึ่งความสุขมีทั้งแบบกามสุข และนิรามิสสุข ซึ่งไม่จำเป็นต้องตอบสนองด้วยวัตถุ รวมทั้งความทุกข์ และวิมุตติสุข ซึ่งเป็นความสุขระดับสูงขึ้นไป การแสวงหาความสุขต้องเสพด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดความทุกข์ตามมาในภายหลัง การแสวงหาความสุขภายใต้เงื่อนไขการไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นสิ่งที่พยายอมรับได้ในแนวทางของพุทธ คือ ประกอบด้วยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นตัวกระบวนการที่จะ ให้เข้าใจการทำงานของตน 5 ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (อภิชาติ พันธ์เสน, 2558)

วิถีชีวิตของเกษตรในจังหวัดสระบุรี ในอดีตที่ผ่านมา เป็นวิถีชีวิตของชาวชนบทที่เรียบง่าย สงบ ร่มเย็นท่ามกลางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยผ่านผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ผู้เฒ่า ผู้แก่ และนักปราชญ์ทางธรรม เป็นต้น การเกษตรในจังหวัดสระบุรีในอดีตนั้น เป็นการนำเกษตรในรูปแบบพึ่งพาตนเอง โดยมีอาชีพหลักคือการทำนา โดยอาศัยน้ำฝนที่ตกตามฤดูกาล และอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำ ลำคลอง ในฤดูทำนาปรัง มีแม่น้ำป่าสักเป็นสายเลือดหลักในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รวมถึงใช้หล่อเลี้ยงประชาชนทั้งจังหวัดอีกด้วย

เกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นอย่างมากจากในอดีตที่เคยใช้แรงงานคน และสัตว์ เลี้ยงภายในครอบครัวเป็นแรงงานหลักในการเพาะปลูก เปลี่ยนมาเป็นการทำเกษตร โดยใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรเพื่อการผลิต และการเพาะปลูก เพื่อก้าวไปสู่การเป็นเกษตรกรในรูปแบบ Smart Farmer ซึ่งจะเป็นการทำเกษตรในรูปแบบของอนาคต โดยการนำเอาเทคโนโลยี และเครื่องมือสื่อสารมาช่วยในการทำเกษตร เป็นต้น เครื่องมือเครื่องจักรกลต่างๆ ทางเกษตร

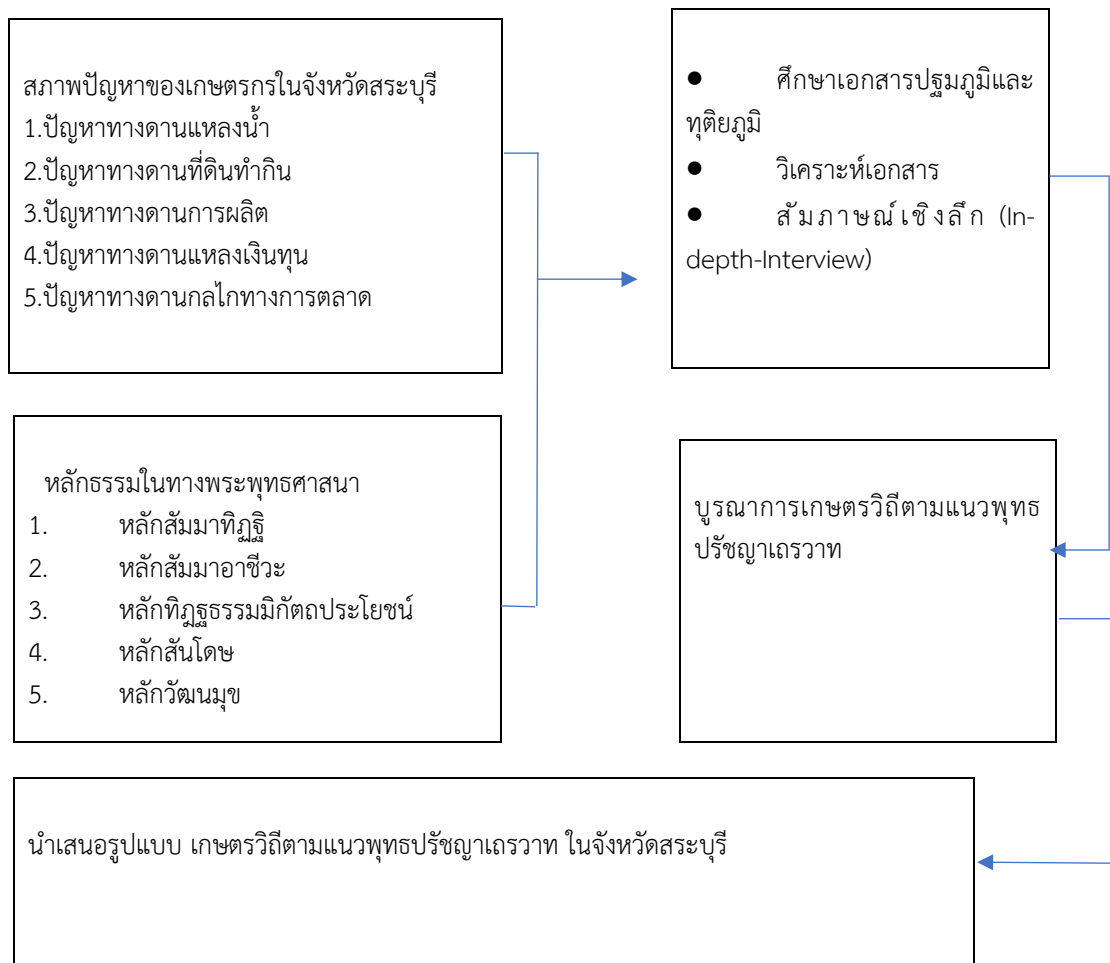
ประกอบไปด้วย รถไถเดินตาม รถไถนา รถปักดำข้าว รถเกี่ยวข้าว เครื่องสูบน้ำ โตรนทางการเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่มาก ตอบสนองความต้องการของตลาด เพื่อกำไรสูงสุดหรือในราคาที่เกษตรกรพอใจ ปัญหาที่เกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้คือ 1) ปัญหากลไกทางการตลาด 2) ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน 3) ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ 4) ปัญหาด้านส่วนตัว 5) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 6) ปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี” ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร ในจังหวัดสระบุรีมาอย่างยาวนานได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมไม่มากนักน้อย ด้วยการนำเอาหลักหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่ประกอบไปด้วย 1) หลักสัมมาทิฐิ 2) หลักสัมมาอาชีวะ 3) หลักทวิมมิกตประโยชน์ 4) หลักสันโดษ 5) หลักวัตนมฺข 6) นำมาปรับใช้ในการ แก้ปัญหาของเกษตรกร ประกอบไปด้วย 1. ปัญหาทางด้านแหล่งน้ำ 2. ปัญหาทางด้านที่ดินทำกิน 3. ปัญหาทางการผลิต 4. ปัญหาทางด้านแหล่งเงินทุน 5. ปัญหาทางด้านการกลไกทางการตลาด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ให้ดีขึ้น อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงการสร้าง ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรของตนเอง ให้มีความมั่นคงและยั่งยืน สืบไป.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญา
3. เพื่อบูรณาการเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เรื่องเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 19 รูป/ คน โดยมี 1) เกษตรกร จำนวน 3 คน 2) นักวิชาการทางการเกษตร จำนวน 4 คน 3) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน และ 5) กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 4 คน

ตัวแปร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ทำการตรวจสอบความเชื่อมั่นและความสอดคล้องเชิงเนื้อหา CVI แล้วได้ทำการปรับปรุงข้อคำถามก่อนนำไปใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร (Documentary Research) และลงพื้นที่ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักตอนการวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี และสภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี
2. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ หลักพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ 1) หลักสัมมาทิฐิ 2) หลักสัมมาอาชีวะ 3) หลักทฤษฎธัมมิกัตถประโยชน์ 4) หลักสันโดษ 5) หลักวิถัฒนมุข 6
3. ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 19 รูป/ คน โดยมี 1) เกษตรกร จำนวน 3 คน 2) นักวิชาการ

ทางด้านการเกษตร จำนวน 4 คน 3) นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน และ 5) กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 4 คน

4. ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วน มาบูรณาการเพื่อหารูปแบบ และสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี

5. ผู้วิจัยจะนำเสนอรูปแบบ และองค์ความรู้เรื่องเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรีการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) ด้วยการพิจารณาประเด็นสำคัญ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี สามารถสรุปผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี สภาพปัญหาของเกษตรกร ในจังหวัดสระบุรี ในยุคปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นอย่างมาก จากในอดีตที่เคยใช้แรงงานคน และสัตว์เลี้ยงภายในครอบครัวเป็นแรงงานหลักในการเพาะปลูก เปลี่ยนมาเป็นการทำเกษตร โดยใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรเพื่อการผลิต และการเพาะปลูก เพื่อก้าวไปสู่การเป็นเกษตรกรในรูปแบบ Smart Farmer ซึ่งจะเป็นการทำเกษตรในรูปแบบของอนาคต โดยการนำเอาเทคโนโลยี และเครื่องมือสื่อสารมาบิบทบาทในการทำเกษตร เป็นต้น เครื่องมือเครื่องจักรกลต่างๆ ทางเกษตร ประกอบไปด้วย รถไถเดินตาม รถไถนา รถปักดำข้าว รถเกี่ยวข้าว เครื่องสูบน้ำ โดรนทางการเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งหวังให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่มาก ตอบสนองความต้องการของตลาด เพื่อกำไรสูงสุดหรือในราคาที่เหมาะสมที่เกษตรกรพอใจ ปัญหาที่เกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ประสบปัญหาอยู่ในขณะนี้คือ 1.ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ 2.ปัญหาด้านที่ดิน 3.ปัญหาด้านการผลิต 4.ปัญหาด้านแหล่งเงินทุน และ 5.ปัญหาด้านกลไกทางการตลาด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาหลักพุทธปรัชญา วิถีชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ในอดีตที่ผ่านมา เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดำเนินชีวิตโดยใช้หลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา มาเป็นหลักชัยในการดำเนินชีวิต พร้อมกับนำหลักธรรม คำสั่งสอนมาประยุกต์ใช้ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยเริ่มตั้งแต่การดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งทุกครัวเรือนจะตื่นเช้าขึ้นมาเพื่อเตรียมอาหารใส่บาตรจนกลายเป็นกิจวัตรประจำวัน ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาด้วยดีเสมอมา การนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ของตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีของเกษตรกร ในทุกช่วงฤดูกาลของการทำเกษตร รวมไปถึงคติความเชื่อต่าง ๆ ของท้องถิ่น ที่ใช้ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและเป็นแรง บันดาลใจในการประกอบคุณงามความดี เป็นการทำให้เกิดความสุขที่แท้จริง ทั้งภายนอกและภายใน อีกทั้งยังเป็นการรักษา สืบทอด จาริต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ให้ยาวนาน ส่งผลให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล มีปริมาณน้ำฝนที่เพียงพอต่อการทำเกษตร ทั้งพืชสวน พืชไร่ และปศุสัตว์ มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่พอเพียง ตลอดฤดูกาลในการทำเกษตร อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ระบบนิเวศน์อุดมสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน

การทำเกษตรให้ประสบผลสำเร็จในอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ได้นำเอาหลักธรรมและวิธีการทำนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสบผลสำเร็จอย่างมั่นคงและยั่งยืนได้ ด้วยการนำเอาหลักธรรมที่สำคัญในพระสูตรนี้ อันประกอบไปด้วย ศรัทธา ความเพียร ปัญญา เป็นสำคัญ สำหรับหลักธรรมที่นำมาใช้กับ เกษตรวิถีตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ประกอบไปด้วย 1. หลักสัมมาทิฐิ 2. หลักสัมมาอาชีวะ 3. หลักทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4. หลักสันโดษ และ 5. หลักวิมมมช

1. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ ดำริชอบ เปรียบดังปัญญา และศรัทธา เป็นกรอบแนวความคิดที่วางเอาไว้ในการทำเกษตร เป็นเป้าหมายสูงสุดให้ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตร สัมมาอาชีวะ คือ แนวทางปฏิบัติ ที่วางเอาไว้ด้วยปัญญา จากสัมมาทิฐิ ในส่วนสัมมาสมาธิ คือมีจิตมุ่งมั่น มีสมาธิในการทำเกษตร แม้จะมีอุปสรรค มาขัดขวางมาน้อยเพียงใดก็ไม่ลดละ หรือย่อถอย ต่ออุปสรรคทั้งมวล ยังคงมุ่งมั่นทำเกษตร และดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ ตั้งใจปรารถนาตาม ที่วางเอาไว้ทุกประการ

2. หลักสัมมาอาชีวะ สัมมาอาชีวะคือ 1 ใน มรรค 8 ถือเป็นหัวใจของหลักธรรมข้อหนึ่งที่จะต้องยึดถือในทำกิจการงานต่าง ๆ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหวังในหลักสัมมาอาชีวะยังประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลัก ๆ ในการทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จ หลักการที่ว่าประกอบไปด้วย 1. ความขยันหมั่นเพียร 2. ความไม่ประมาท และ 3. การบริหารจัดการทรัพยากรที่หามาได้

3. หลักทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ หลักทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ ในปัจจุบัน ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คน

ทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จ ด้วยธรรม (เรียกเต็มว่า ทิฐฐัมมิกัตถสัง วัตตนิกรรม ธรรมอันเป็นไปเพื่อทิฐฐัมมิกัตถะ) 4 ประการ คือ 1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา 3. กัลยาณมิตตตา คบหาคนดีเป็นมิตร 4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตให้พอดีแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ มักเรียกคลองปากว่า ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ ทิฐฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม 4 (ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขึ้นต้น)

3.1 อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความขำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี

3.2 อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงาน อันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย

3.3 กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนา สำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

3.4 สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ผิดเคื่องหรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ ธรรมหมวดนี้เรียกกัน สั้น ๆ ว่า ทิฐฐัมมิกัตถะ หรือเรียกติดปากว่า กุฐัมมิกัตถะประโยชน์ (อรรถะ แปลว่า ประโยชน์ จึงมีประโยชน์ซ้ำซ้อนกันสองคำ)

4. หลักสันโดษ

ท่านเจ้าคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายสันโดษไว้ดังนี้สันโดษ สันโดษ 3 และ 12 (ความยินดี, ความพอใจ, ความยินดีด้วยของของตนซึ่งได้มา ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรม, ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้, ความรู้จักอิมรู้จักพอ

4.1 ยถาลาภสันโดษ (ยินดีตามที่ได้, ยินดีตามที่พึงได้ คือ ตนได้สิ่งใดมา หรือเพียรหาสิ่ง ได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่อยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงได้ เกินไปกว่าที่ตนจึงได้โดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของของคนอื่นได้ ไม่ริษยาหา

4.2 ยถาลาภสันโดษ (ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้ สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ฝึกหัดอาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตนหรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวนแหน เสียหายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ยอมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้และรับ หรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตนแต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

4.3 ยถาสารูปสันโดษ (ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตนอันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ฝึกหัดไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือฝึกหัดบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรง คุณสมบัติที่น่าับถือ ก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือฝึกหัดบางรูป กำลังประพฤตินิวัตรขัดเกลาก่อน ได้ของประณีตมาก็สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่นๆ ตนเองเลือกหา ของปอนๆ มาใช้ หรือตนเองมีโอกาสจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตนรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน สันโดษ 3 นี้ เป็นไปในปัจจัย 4 แต่ละอย่าง จึงรวมเรียกว่า สันโดษ 12 อนึ่ง สันโดษ 3 นี้ เป็นคำอธิบาย ของพระอรรถกถาจารย์ ซึ่งมุ่งแสดงข้อปฏิบัติของพระภิกษุ โดยเฉพาะปรากฏในอรรถกถาและฎีกามากมายไม่น้อยกว่า 10 แห่ง คฤหัสถ์พึงพิจารณาประพฤติปฏิบัติตามสมควร

5. หลักวิถนมุข หลักวิถนมุข (ธรรมที่เป็นปากทางแห่งความเจริญ, ธรรมที่เป็นจุดประตูล้ำอันจะเปิดออกไปให้ก้าวหน้าสู่ความเจริญของงามของชีวิต

5.1 อาโรคยะ (ความไม่มีโรค, ความมีสุขภาพดี)

5.2 ศีล (ความประพฤติดี มีวินัย ไม่ก่อเวรกัน ได้ฝึกในมรรยาทอันงาม)

5.3 พุทธนามัต (ศึกษาแนวทาง มองดูแบบอย่าง เข้าถึงความคิดของพุทธชนเหล่าคนผู้เป็นบัณฑิต)

5.4 สุตตะ (ไม่เล่าเรียนหาความรู้ ฝึกตนให้เชี่ยวชาญและทันต่อเหตุการณ์)

5.5 ธรรมานุวัติ (ดำเนินชีวิตและกิจการงานโดยทางชอบธรรม)

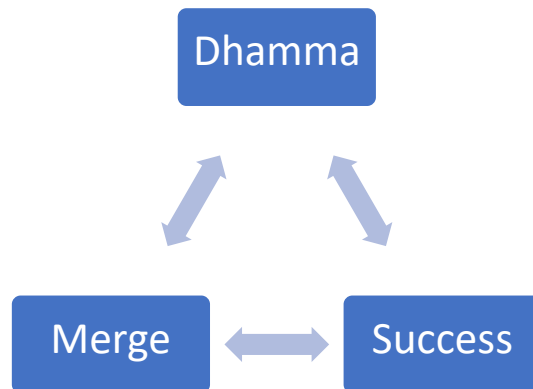
5.6 อลีนตา (เพียรพยายามไม่ระย่อ, มีกำลังใจแข็งกล้า ไม่ท้อถอยเฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 บูรณาการเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี รูปแบบเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ควรเป็นเกษตรที่ดำเนินชีวิตไปตามครรลองครองธรรมแห่งพระพุทธศาสนา มีการผสมผสานระหว่างคำสอนในทางพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย (1) หลักสัมมาทิฐิ (2) หลักสัมมาอาชีวะ (3) หลักทิฐฐัมมิกัตถะประโยชน์ (4) หลักสันโดษ (5) หลักวิถนมุข มาปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้ระบบน้ำหยดชลประทาน การใช้เซนเซอร์และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อปรับปรุงการจัดการแปลงปลูกให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด มีการ

เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้มีความพร้อมทั้งในด้านพื้นที่ แรงงาน เทคโนโลยี มาปรับใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง และประเทศชาติ ทั้งนี้ เกษตรกรยังคงต้องรักษาขนบธรรมเนียม อันดงาม รวมถึงคติความเชื่ออันเป็นมงคล ส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพเกษตรกร รวมไปถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ปราชญ์ชุมชน เพื่อเป็นการรักษา อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม อันดงามที่แนบแน่นไปกับวิถีเกษตรกรรม ดังนั้นการทำเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี เป็นการทำการเกษตรที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่เกษตรกรได้นำเอาหลักธรรม คำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย (1) หลักสัมมาทิฐิ (2) หลักสัมมาอาชีวะ (3) หลักทวิญญูมมิกัตถประโยชน์ (4) หลักสันโดษ (5) หลักวิมุตตมฺหา มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา 1. ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ 2. ปัญหาด้านที่ดิน 3. ปัญหาด้านการผลิต 4. ปัญหาด้านแหล่งเงินทุน และ 5. ปัญหาด้านกลไกทางการตลาด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่มั่นคงและยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 นำเสนอองค์ความรู้เรื่องเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี องค์ความรู้เรื่องเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี 1) การนำเอาหลักธรรม 2 หลักธรรม มาประกอบเข้าด้วยกัน หลักธรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย 1. หลักสัมมาทิฐิ 2. หลักสัมมาอาชีวะ ทั้งนี้ต้องใช้หลักสัมมาทิฐิ เป็นตัวคอยควบคุม เกษตรกรต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะนำพาตนเองและครอบครัวก้าวไปสู่เป้าหมายสูงสุดที่ได้วางแผนชีวิตเอาไว้ ด้วยการใช้ธรรมะมาประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร โดยแบ่งออกเป็นหลักธรรมใหญ่ได้ 3 หลักธรรม อันประกอบไปด้วย หลักปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ กล่าวคือ หลักสัมมาทิฐิ ถือเป็นหลักปฏิบัติ หลักสัมมาอาชีวะ ถือเป็นหลักปฏิบัติ เมื่อเกษตรกรได้นำเอา ทั้งสองหลักธรรมมาเป็นข้อกำหนด และข้อปฏิบัติแล้ว ย่อมประสบผลสำเร็จได้อย่างไม่ยาก หรือที่เรียกว่า ปฏิเวธ ในการดำเนินชีวิตตามวิถีของเกษตรกรย่อมความสำเร็จในการดำเนินชีวิตของเกษตรกร โดยเฉพาะ2) ด้วยการนำเอาหลักธรรม 3 หลักธรรม ประกอบเข้าด้วยกัน คือ 1. หลักสัมมาทิฐิ 2. หลักทวิญญูมมิกัตถประโยชน์ และ3. หลักสันโดษ โดยเกษตรกรต้องพอใจในสิ่งที่ตนเองมีในทุก ๆ มิติ เช่นพอใจในทรัพย์ของตนที่ได้มา พพอใจในผลกำลังที่ตนเองทำได้ ทั้งผลกำลังสติปัญญา ผลกำลังทางด้านร่างกาย ผลกำลังทางด้านเครื่องจักร ทั้งนี้ เกษตรกรจะต้องมีความขยัน อดทน เป็นที่ตั้งในการดำเนินชีวิตของเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี จะต้องมีความขยัน อดทน และการรักษาทรัพย์เป็นที่ยึด ด้วยความมุ่งมั่น ที่จะดำเนินชีวิตไปให้ถึงเป้าหมาย และประสบผลสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้สูงสุด ด้วยการนำเอาหลักวิมุตตมฺหา มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในอาชีพเกษตรกร กล่าวคือ หลักวิมุตตมฺหา ประกอบไปด้วย 1. ความไม่มีโรค ความมีสุขภาพดี 2. ความประพฤติดี มีวินัย ไม่ก่อเวรกัน ได้ฝึกในมรรยาอันงาม 3. ศึกษาแนวทาง มองดูแบบอย่าง เข้าถึงความคิดของพุทธชนเหล่าคนผู้เป็นบัณฑิต 4. ใฝ่เล่าเรียนหาความรู้ ฝึกตนให้เชี่ยวชาญและทันต่อเหตุการณ์ 5. ดำเนินชีวิตและกิจการงานโดยทางชอบธรรม 6. เพียรพยายามไม่ระย่อ มีกำลังใจแข็งแกร่ง ไม่ท้อถอยเฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป 3) เกษตรกรจะต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาสืบทอดขนบธรรมเนียมอันดีที่บรรพชนได้ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงยุคปัจจุบัน และส่งต่อให้ลูกหลานได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอด เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนสืบต่อไป 4) การบูรณาหลักเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ของเกษตรกร ในจังหวัดสระบุรีการบูรณาหลักเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ของเกษตรกร ในจังหวัดสระบุรี เป็นการนำเอาหลักธรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย 1. หลักสัมมาทิฐิ 2. หลักสัมมาอาชีวะ 3. หลักทวิญญูมมิกัตถประโยชน์ 4. หลักสันโดษ และ 5. หลักวิมุตตมฺหา มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ที่ประกอบไปด้วยการดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรม วิถีเกษตรแบบดั้งเดิม วิถีเกษตรแบบสมัยใหม่ หรือ Smart farmer โดยใช้หลักธรรมดังกล่าว เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา 1. ด้านแหล่งน้ำ 2. ด้านที่ดิน 3. ด้านการผลิต 4. ด้านแหล่งเงินทุน 5. ด้านกลไกทางการตลาด เป็นต้น เพื่อความยั่งยืน ต่อไป

รูปแบบเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี

Dhamma	หมายถึง ธรรมะ
Merge	หมายถึง การผสมผสาน กลมกลืน
Success	หมายถึง ประสบผลสำเร็จ

D= Dhamma คือ ธรรมะที่นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาในการทำเกษตร เรื่อง เกษตรวิถีตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้นำหลักธรรม เพื่อใช้แก้ปัญหาดังกล่าวประกอบไปด้วย

1. หลักสัมมาทิฐิ
2. หลักสัมมาอาชีวะ
3. หลักทิฐฐัมมิกัตถะประโยชน์
 - 3.1 อุฏฐานสัมปทา
 - 3.2 อารักขสัมปทา
 - 3.3 กัลยาณมิตตตา
 - 3.4 สมชีวิตา
4. หลักสันโดษ
 - 4.1 ยถาลาภสันโดษ
 - 4.2 ยถาพลสันโดษ
 - 4.3 ยถาสารูปสันโดษ
5. หลักวัตนมุข
 - 5.1 อาโรคยะ
 - 5.2 ศีล
 - 5.3 พุทธามุข
 - 5.4 สุตะ
 - 5.5 ธรรมานุวัติ
 - 5.6 อลีนตา

ในงานวิจัยฉบับนี้ สามารถนำเอาหลักธรรม หลายๆหลักธรรมมาใช้ร่วมกันได้ โดยมีหลักสัมมาทิฐิ เป็นประธานเนื่องจากหลักสัมมาทิฐิ นั้นเป็นต้นกำเนิด เป็นนามธรรม หรือวิสัยทัศน์ อาจจะกล่าวได้ว่า สัมมาทิฐิคือเป้าหมายสูงสุดในการทำเกษตรกรรม รวมไปถึงการทำเกษตร การวางแผนการทำเกษตร และการแก้ปัญหาทางด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรได้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในอาชีพเกษตรกรรม ยกกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ลดการเหลื่อมล้ำความเป็นอยู่ในสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศ พร้อมกันนี้ยังสร้างความเสถียรภาพทางอาหาร ให้ยั่งยืนมั่นคงให้กับประเทศ

M= Merge หมายถึง แนวทางการปฏิบัติในการเอาหลักธรรมะมาผสมผสาน กลมกลืน เพื่อแก้ปัญหาทางด้านต่างๆ เช่น

ปัญหาแหล่งน้ำเมื่อเกษตรกรพบปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองแล้ว และได้นำหลักธรรมดังกล่าวมาแก้ปัญหา เช่น 1) ปัญหาทางด้านแหล่งน้ำ 2) ปัญหาทางด้านที่ดิน 3) ปัญหาทางด้าน การผลิต 4) ปัญหาทางด้าน แหล่งเงินทุน 5) ปัญหาทางด้าน กลไกทางการตลาด ซึ่งในแต่ละประเด็นปัญหาจะมีความสลับซับซ้อน ความยุ่งยากไม่เหมือนกัน ดังนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องใช้หลักธรรม หลายหลักธรรมประกอบเข้าด้วยกันในการแก้ปัญหา โดยมีการนำหลักธรรมเรียงลำดับก่อนหลังไม่เหมือนเช่นเดียวกัน อีกด้วย ตัวอย่างเช่น ปัญหาทางด้าน กลไกทางการตลาด หลักธรรมที่ใช้ประกอบไปด้วย 1. หลักสัมมาทิฐิ 2. หลักสัมมาอาชีวะ 3. หลักวิมุตติ โดยเลือกใช้ อาโรคยะ พุทธามัต สุตตะ อลันตา กล่าวคือ เมื่อมีปัญหาทางด้านกลไกทางการตลาดเมื่อทราบปัญหาเข้าใจปัญหาที่ชัดเจนแล้ว เกษตรกรต้องมีแบบแผนและแผนงานในการแก้ปัญหาที่ชัดเจนเป็นจุดเริ่มต้น สิ่งนี้เรียกสัมมาทิฐิ ต่อจากนั้นเกษตรกรจะต้องประกอบอาชีพโดยสุจริต ไม่คดโกงผู้บริโภคทั้งต่อหน้า และลับหลัง ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยไม่ย่อท้อ โดยใช้หลักธรรมสัมมาอาชีวะ หลักธรรมมานูติ และหลักธรรมอลันตา รวมไปถึงหลักธรรมพุทธานุติ เป็นการค้นคว้าหาแบบอย่างหรือแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับปัญหาการกลไกทางการตลาด ทั้งนี้เกษตรกรจะใช้หลักธรรม สุตตะ (Lifelong Learning) เพื่อนการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา เพื่อรองรับปัญหาใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับปัญหาทางด้านกลไกทางการตลาด เป็นต้น

S= Success หมายถึง การประสบผลสำเร็จ หรือบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามที่เกษตรกรได้คาดหวัง หรือตั้งเป้าเอาไว้ ในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ประกอบไปด้วย 1.ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ 2.ปัญหาด้านที่ดิน 3.ปัญหาด้านการผลิต 4.ปัญหาด้านแหล่งเงินทุน และ 5.ปัญหาด้านกลไกทางการตลาด ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้จะค่อยๆ หมดไป ด้วยการที่เกษตรกรได้เข้าใจปัญหา เช่น ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ เกษตรกร จะต้องเข้าใจสภาพที่ดินของตนเองที่ทำการทำเกษตรอยู่ ทราบถึงปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาในแต่ละปี สถานที่กักเก็บน้ำ เพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอต้องดำเนินการขุดบ่อเพิ่ม จากกรมพัฒนาที่ดิน โดยมีขนาดบ่อ 1,260 ลบ.ม. เป็นต้น ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาของน้ำโดยเริ่มต้นจาก กระบวนการทางความคิด คือ หลักสัมมาทิฐิ เป็นการมองเห็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น การคาดคะเน ด้วยเหตุและผล นำไปสู่ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ หลักสันโดษ และหลักสัมมาอาชีวะ มาใช้ประกอบในการแก้ปัญหาทางด้านแหล่งน้ำ เป็นหลักปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ การแก้ปัญหา ด้านที่ดิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านแหล่งเงินทุน และปัญหาด้านกลไกทางการตลาด เช่นเดียวกันด้วยการนำเอาหลักสัมมาทิฐิ เป็นหลักธรรมตั้งต้น และนำหลักธรรมอื่นๆ มาเสริม เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติ คือ หลักสัมมาอาชีวะ หลักทวิมุตติมิกัตถประโยชน์ หลักสันโดษ หลักวิมุตติ นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาต่างๆ และทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และทำให้คนรุ่นใหม่ได้เกิดการเรียนรู้ พัฒนา และต่อยอดอาชีพเกษตรกรของชาว จังหวัดสระบุรี ให้มีความทัดเทียมอารยประเทศสืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาครั้งนี้ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ดังกล่าว ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร (Documentary Research) และลงพื้นที่ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นที่สำคัญจากการค้นพบในการวิจัย รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) สภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี สภาพปัญหาของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ที่ประสบอยู่ในขณะนี้คือ 1. ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ 2.ปัญหาด้านที่ดิน 3.ปัญหาด้านการผลิต 4.ปัญหาด้านแหล่งเงินทุน และ 5.ปัญหาด้านกลไกทางการตลาด ซึ่งปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้ด้วย หลักการเกษตรแนวพุทธซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเทพรัตนมุนี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน” ผลการศึกษาสรุปว่าผลจาก การศึกษา พบว่า หลักธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตรเข้ากับพื้นที่ของตนเอง เช่น ศีล 5 หลักอิทธิบาท 4 และ สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น

2) หลักพุทธปรัชญา ที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย 1.หลักสัมมาทิฐิ 2.หลักสัมมาอาชีวะ 3.หลักทวิมุตติมิกัตถประโยชน์ 4.หลักสันโดษ 5.หลักวิมุตติ ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2534

3) บูรณาการเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี เป็นการนำเอาหลักธรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย 1. หลักสัมมาทิฐิ 2. หลักสัมมาอาชีวะ 3. หลักทวิมุตติมิกัตถประโยชน์ 4. หลักสันโดษ และ 5. หลักวิมุตติ มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี ที่ประกอบไปด้วยการดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรม วิถีเกษตรแบบดั้งเดิม วิถีเกษตรแบบสมัยใหม่ หรือ Smart farmer โดยใช้หลักธรรมดังกล่าว เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา 1. ด้านแหล่งน้ำ 2. ด้านที่ดิน 3. ด้านการผลิต 4. ด้านแหล่งเงินทุน 5. ด้านกลไกทางการตลาด สอดคล้องกับพระเทพรัตนมุนี สายพงศ์ อนโนมปญโญ (กองสินธุ) และคณะได้วิจัยเรื่อง “การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า 1. การเกษตรแนวพุทธในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์เช่นเดียวกับเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐศาสตร์ แต่จุดหมายทางพระพุทธศาสนาจะแตกต่างจากจุดหมายของเศรษฐกิจ เพราะเศรษฐกิจมีจุดหมายเพื่อบำบัดหรือตอบสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ทั้งปวง มีความต้องการใหม่มนุษย์มีการเบียดเบียนผู้อื่น มีอาหารที่ดี เพราะจะทำให้ชีวิตมีความ

สะดวกสบายยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาสอนเน้นให้มีหลักบารัฏฐจักรบรรเทาความทะยานอยากให้น้อยลงไป พยายามเพนนายเหนือ ทรัพย์เพื่อลดความโลภต่างๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา เพื่อการหลุดพ้น

4) องค์ความรู้เรื่องเกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ในครั้งนี้ได้แก่ “DMS Model” D= Dhamma คือ ธรรมะที่นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาในการทำเกษตร เรื่อง เกษตรวิถีตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในจังหวัดสระบุรี ผู้วิจัย ได้นำหลักธรรม เพื่อใช้แก้ปัญหาดังกล่าวประกอบไปด้วย 1) หลักสัมมาทิฐิ 2) หลักสัมมาอาชีวะ 3) หลักทักขณมิกัตตะประโยชน์ 4) หลักสันโดษ 5) หลักวิมุตตมูข M= Merge หมายถึง แนวทางการปฏิบัติในการเอาหลักธรรมมาผสมผสาน กลมกลืน เพื่อ แก้ปัญหาทางด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเกษตรกร S= Success หมายถึง การประสบผลสำเร็จ หรือบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามที่ เกษตรกรได้คาดหวัง สอดคล้องกับ โสภณ คำทัพ ได้วิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงในบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธตามที่ปรากฏใน พระไตรปิฎก” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอันเหมาะสม กับสถานการณ์ปัจจุบัน จะเป็นผลมาจากความศรัทธาที่เป็นกำลังในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา โดยเริ่มจากสัมมาทิฐิซึ่งประกอบด้วยเหตุผล และทำให้เกิดปัญญานำไปสู่สัมมาอาชีวะได้นั้น เพราะมีหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนอยู่ 3 ประการ คือ

- 1) ศีล เป็นวิธีการพัฒนาที่สมดุล เป็นการปฏิบัติตนที่แสดงออกทางกาย ในเรื่องความพอประมาณด้วยสันโดษ
- 2) สมานะ เป็นวิธีการกำกับที่ยั่งยืน เป็นการปฏิบัติตนที่แสดงออกทางใจ ในเรื่องความมีเหตุผลด้วยโยนิโสมนสิการ
- 3) ปัญญา เป็นวิธีการสนับสนุนที่มั่นคง เป็นการปฏิบัติตนที่แสดงออกทางปัญญา ในเรื่องการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนด้วย อปัมาทรรณ.

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 ผู้นำองค์กร ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกษตร ควรมีการสนับสนุน หรือ ผลักดัน ส่งเสริม ให้ การเกษตร หันมาใช้หลักธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรให้มากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการยกระดับ การเกษตร ให้สูงขึ้น
 ผู้นำองค์กรภาครัฐ ควรให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาของเกษตรกรโดยใช้หลักธรรมเพื่อใช้ปัญหาทางการเกษตร ทั้ง ทางตรง และทางอ้อม ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ราคาถูก และเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร โปร่งใสและ ยุติธรรม องค์ความรู้ต่างๆ ทางด้านการเกษตร
 ผู้นำองค์กรภาคเอกชน ควรให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาของเกษตรกรโดยใช้หลักธรรมเพื่อใช้ปัญหาทางการเกษตร ทั้ง ทางตรง และทางอ้อม ส่งเสริมการเลือกซื้อ เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเกษตรกรในประเทศ
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 เกษตรวิถีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน เนื่องจากโลกมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มนุษย์เกิดการแย่งชิงกันทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะแหล่งอาหารปลอดภัยเคมี นอกจากนี้มนุษย์ยังเป็นผู้สร้างมลภาวะเป็นพิษที่มีผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อม ให้แก่ธรรมชาติ และย้อนกลับคืนสู่มนุษย์ใน ที่สุด ไม่ช้าก็เร็ว เพื่อเป็นการรักษา และฟื้นฟู ธรรมชาติให้กลับมามีดังเดิม ผู้วิจัย จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ตามหัวข้อดังต่อไปนี้
 - 1) เกษตรพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักพุทธปรัชญา
 - 2) การแก้ปัญหามลภาวะโลกร้อนด้วยหลักเกษตรแนวพุทธ
 - 3) การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ด้วยหลักอิทธิบาท4

เอกสารอ้างอิง

- จรรย์ จันทลักษณ์. (2536). วัฒนธรรมการเกษตรยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยายในการประชุมหัวหน้าภาควิชาสัตวบาล/สัตวบาลศาสตร์ทั่วประเทศ. มหาลัษณ์เกษตรศาสตร์.
- ดวงสมร ไชยปัญญา. (2560). ถอดบทเรียนเกษตรกรผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- น้อมนำตามคำพ่อ: ประมวลพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และการน้อมนำประยุกต์ใช้ภายใต้พันธกิจมหาวิทยาลัย. (2554). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2530). พุทธเกษตรกรรมกับสานตีสู่ของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อินมปญโญ / กองสินธุ์) และคณะ. (2557). การศึกษาเปรียบเทียบเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริกับเกษตรตามแนวพระพุทธศาสนา. สารนิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาปริญญา วรญาโณ และคณะ. (2560). เกษตรวิถีพุทธ: แนวคิดและการจัดการบนพื้นฐานของพลังชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : หนองคาย.
- พระมหามชินทร์ ปุริสสุตโตโม ผศ,ดร. (2560). พุทธปรัชญา: วิเคราะห์และวิจารณ์. ศึกษาศาสตร์ มมร., คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์). (2561). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวัฒนา ปัญญาทีโป (คำแคน). (2561). รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมสมัยใหม่ตามแนวเกษตรเชิงพุทธบูรณาการ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2539). ราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วิทยาศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิต : ส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2557). สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2556 ทัวราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- ไสว พงษ์เผ่า. (2526). หลักการกสิกรรม. ภาควิชาพืชไร่นา. คณะเกษตร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โสภณ ขำทัพ คณะศึกษาศาสตร์. (2552). เศรษฐกิจพอเพียงในบริบทวิถีชีวิตแบบพุทธตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. ที่เสนอต่อคณาจารย์และนักวิชาการในต่างประเทศ ณ มหาวิทยาลัยหนานฮวา : ไต้หวัน.
- อภิชัย พันธเสน. (2558). พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. (พิมพ์ครั้งที่4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- Margaret C. Merrill. (1983). Eco-Agriculture: A Review of its History and Philosophy. Environmental Science, Philosophy. [Online]. Available: <https://www.semanticscholar.org>. [2024, January 1].
- Thompson, P. (2009). Philosophy of Agricultural Technology. Philosophy of Technology and Engineering Sciences, 1257-1273. [Online]. Available: <https://www.sciencedirect.com>. [2024, January 1].
- Reddy, B. S. (2010). Organic farming: Status, issues and prospects – A review. Agricultural Economics Research Review, 23(2), 1-12. [Online]. Available: <https://ideas.repec.org/a/ags/aeraae/97015.html>. [2024, January 1].
- Kaufman, A. H., & Mock, J. (2014). Cultivating greater well-being: The benefits Thai organic farmers experience from adopting Buddhist eco-spirituality. Journal of Agricultural and Environmental Ethics, 27, 871-893. [Online]. Available: <https://www.researchgate.net>. [2024, January 1].

- Pivotoa, D. (2018). Scientific development of smart farming technologies and their application in Brazil. *Information Processing in Agriculture*, 5(1), 21-32. [Online]. Available: <https://www.sciencedirect.com>. [2024, January 1].
- Moysiadis, V., Sarigiannidis, P., Vitsas, V., & Khelifi, A. (2021). Smart farming in Europe. *Computer Science Review*, 39. [Online]. Available: <https://www.sciencedirect.com>. [2024, January 1].
- Limprapoowiattana, C. (2022). *Agriculture and Human Values*, 40(1), 1087-1103. [Online]. Available: <https://www.researchgate.net>. [2024, January 1].